

2014.
Beograd

Boja
duboke
vode

Brana Radević

EDICIJA
PIREVI
PROZA NA PUTU
Powered by Vulkan izdavaštvo

*Gradu Perastu i njegovim žiteljima –
negdašnjim i sadašnjim*

„Mediteran nije samo zemljopis.

Granice mu nisu ucrtane ni u prostoru ni u vremenu. Ne vidimo ni kako bismo ih odredili, ni po čemu. Nisu ni gospodarske ni povijesne, ni državne ni nacionalne; nalik su na krug kredom koji se stalno opisuje i briše, koji valovi i vjetrovi, djela i nadahnuća šire ili sužavaju. Uz mediteranske obale prolazio je put svile, ukrštavali su se putovi soli i začina, ulja i mirisa, jantara i ureda, oruđa i oružja, umijeća i znanja, umjetnosti i spoznaje. Helenski su emporiji bili trgovišta i poslanstva. Rimskim se cestama širila moć i civilizacija. S azijskog su tla došli proroci i vjere. Na Mediteranu se začela Evropa.”

Mediterski brevijar, Predrag Matvejević

„Ali i grad se umori i klone od vlastitih priča u kojima sudjeluju kuditelji čudesa u isto vrijeme kad i hvalitelji. Izgubi se čilost i ona silna snaga koja hrupi na Trg u predvečernjim satima. Ne samo mladež nego i sve što je orno za razgovor i traži svaki nadomijestak za dnevne propuste – svako bi se htio stvoriti upravo tamo gdje se nešto zbiva, iako to nije posve moguće; mjesta su različita kao i događaji. I što nam preostaje? Čuti priču, ponešto joj pridodati i prenijeti dalje kao da si sve sam vidio i doživio. Po tomu je grad uvijek svjedok.”

Ruganje s dušom, Mirko Kovač

*Otkazuju se svečanosti tela.
Pokrivamo se letom, jeseni i zimom.
Dim zlatni, razilazi se,
a vremena talože, često kao tuđa.*

Nenad Šaponja

1
Voda

Sergej se durio još otkad mu je, u avionu, rekla da će i Petar doći da bude malo s njima.

„Ljutiš li se?“, upita Đurđa.

„Ne, naravno“, odgovorio je.

Upravo su se približili onome što ih je već dvadesetak minuta zadržavalo u dugačkom tunelu punom vozila. Ispostavilo se da je težina udesa smešno nesrazmerna nesnosnom zastoju koji ga je prouzrokovao. Dva policajca su, činilo se dokono, obilazila oko vozila koja su se sudarila prednjim levim krajem i pritom izgubila svako po jedan far. Đurđa požele da kaže kako će se gužva brzo raščistiti, čim napišu zapisnik,

ali odmah odustade ne znajući koga bi zapravo utešila tim suvišnim rečima. Sem toga, policajci ništa nisu pisali i nimalo nije sumnjala da bi joj Sergej upravo to i odgovorio.

Unutrašnjost taksija ispunjena je snažnim hemijskim mirisom osveživača vazduha, one idiot-ske jelkice okačene o retrovizor. Ova je bila žuta i Đurđa se pitala da li postoji iko na ovome svetu kome one lepo mirišu ili izgledaju. I sedišta su po vrućini ispuštala sličan, samo ustajao miris koji je budio mučninu. A prozor, da ironija bude veća, nisu mogli da otvore iako su zapravo stigli na more.

„Hoće li i dovesti nekog od svoga društva?”

„Ništa nije rekao.”

Sergej ne insistira dalje. Ko želi da počne godišnji odmor raspravom? Osetio je neki nemir i nagoveštaj vrtoglavice, a u glavi mu se motao refren neke šašave pesme. *Do daleke obale, u miru svooom*. Odakle mu taj šlager? Nije mogao da se seti.

„Ne bih želeo da provedem leto uz bučnu mladež”, reče prigovarajući, mada ni sam nije znao čemu.

Đurđa uzdahnu i nežno mu spusti ruku na koleno, gledajući kroz prozor, u grubi zid tunela s njoj narazumljivim političkim grafitom. Sad su se već malo brže kretali i bilo je svetlije, mora da su blizu izlaza.

I pesmom te zovem, moj anđeeeeelee...

Sergej pogleda kroz prozor. Saobraćaj u suprotnoj traci jedva se micao. Približavao im se crveni fijat punto s porodicom i psom unutra. Roditelji su sedeli napred, razgovarali su i smejalili se, a pozadi se odvijao čudan prizor: dečak od osam-devet godina, s licem iskrivljenim od besa

i mržnje, udarao je i čupao psa koji je panično be-
 žao i na kraju se šćućurio, izbezumljen, njuške
 stisnute uz staklo. Devojčica, verovatno dečako-
 va mlađa sestra, gledala je to poluotvorenih usta
 i očiju razrogačenih od užasa. Nemoguće je da
 pas ne cvili i da ga ne čuju, pomislio je Sergej i
 pogledao na prednje sedišta. Roditelji su mirno
 razgovarali, nasmejani. A onda se saobraćaj tek
 neznatno ubrzao i fijat je otišao dalje, odnoseći
 sobom mračne porodične tajne. Sad je mimo njih
 prolazio kombi sa slikom dopadljivo aranžiranih
 suhomesnatih proizvoda na boku karoserije.

Okrenuo se ka Đurđi. Da li je pogodan trenu-
 tak da joj opiše porodičnu scenu iz automobila
 od malo pre? Ona je gledala preda se, a profil joj
 se oštro ocrtavao na polusvetlu. Radije ne, odlu-
 čio je. U dugom braku kakav je njihov, čovek na-
 uči da prepozna atmosferu pred oluju i ne izaziva
 đavola.

Đurđa je osetila da ponovo obraća pažnju na
 nju i pogledala ga tupo, kao da u stvari nije oče-
 kivala njega da vidi.

„Sofka ti je poručila da joj se javiš kad se sme-
 stimo. Mogli bismo već večeras da skoknemo do
 njih da se pozdravimo”, promenio je temu, sad
 stvarno nije vreme za razgovor o njihovom za-
 bludalom sinu, koji je završio fakultet još pre
 dve godine, ali i dalje ne preduzima ništa u ži-
 votu nego samo lebdi i životari bez zanimanja.
 „Možda je ipak trebalo da prihvatimo poziv i od-
 sednemo kod njih.”

„Ne brini, soba je vrlo lepa, sa zasebnim, no-
 vim kupatilom. Raspitala sam se i kod Sofije, ka-
 že da je sve baš tako kao što je prikazano na in-
 ternetu”, sabrano je prihvatila Đurđa, ali ipak ne
 htede da Sofiju nazove nadimkom.

Baš zato što su im Sofija i Milan dugogodišnji porodični prijatelji, mislila je da se treba izdvojiti bar kad je smeštaj u pitanju. Njihova kuća u Perastu je prostrana i iskreno su ih zvali, ali Đurđa je više volela da budu malo i sami.

Dramatičan izlazak na jarku svetlost dodatno je istaklo veliko jato golubova koje je odnekud zdesna prhnulo i rasulo se po jasnoj plaveti. Pred njima se pojaviše ružne žutomrke stambene zgrade, a pored puta nekakvo polupusto parkiralište. Iz nenegovanog, reklo bi se nevoljenog predela, sleva se izdvojio neočekivan prizor.

Opasano starim kamenim zidom, s dvema nadsvodenim kapijama, sve u tmastoj hladovini gusto zbijenih čempresa, borova i pinija, između kojih su se delimično pomaljale otmene kupole, kao ostrvo spušteno s nebeskog mora, tiho je počivalo malo groblje.

Prepustivši se namerno onom poznatom, pomalo blesavom oduševljenju tek pristiglih na morsku obalu, Đurđa je upravo poverila gazdarici kako voli da boravi na moru u julu, zbog nabujalog rastinja i tad najjačeg mirisa oleandra. Velika terasa na kojoj su stajale, zapravo više plato pred kućom na uzbrdici, bila je sa obe strane obrubljena upravo tim cvetovima bele, crvene i bledoružičaste boje. Kao da se trude da opravdaju njena očekivanja, oleandri su pružali grane ka stolovima pod lozom i nad čistim kamenom lebdeo je pomalo težak miomiris.

Gazdarica Marija, lepa ali prerano ostarela žena grubih ruku, objašnjavala joj je kako turistička sezona u Perastu zapravo traje samo od petnaestog jula do petnaestog avgusta i da su,

pored meštana, sad tu uglavnom vlasnici kuća i stanova za odmor.

„Uživaćete u miru, a ni more nije šporoko. Na otoke vas može prevesti moj sin Đildo našom barkom.”

S grižom savesti, Đurđa pomisli kako ovoj ženi mora izgledati čudno da neko dolazi na odmor od punih mesec dana. Zato uze da joj objašnjava kako su zapravo došli i poslom jer ona piše knjigu o jednoj ženi poreklom iz Perasta u osamnaestom veku, a Sergej je slikar i one velike kutije koje su gazda i njegov sin doneli gore u kuću zapravo su njegov pribor i štafelaj. Sva se zadihala objašnjavajući dok ju je gazdarica blagonaklono posmatrala i klimala glavom smešeći se.

Tad se otvoriše škura prozora na spratu iznad terase i ukaza se Sergej. Obema rukama oslonjen na prozorsku dasku, svojom krupnom figurom i širokim ramenima ispunjavao je gotovo ceo kameni okvir.

Neznatnim izvijanjem uglova usana i očiju, bez reči se nasmešio Mariji, srdačno ali sa odstojanja koje nije pozivalo na razgovor, premda nije ni vređalo. Njen muž Sergej. Često se pitala jesu li mu roditelji bili vidoviti dajući mu to strano ime reskog prizvuka, koje se savršeno slagalo uz njegovo lice klasičnih crta i snažnu građu, ili se pak nekom tajanstvenom alhemijom prirode i duše on prilagodio svome imenu. *Nomen est omen*, ime je znamenje sudbine, rekli su još stari Latini.

Najednom je poželela da tu živu sliku u starijskom klesanom okviru gleda negdašnjim očima zaljubljene dvadesetogodišnje studentkinje književnosti, ali naglo odvrati pogled kao da bi je to zbolelo.

„Đurđa, vreme je da se spremimo za večeru. Znaš li gde mi je zelena polo majica?”

I glas kao da mu je dublji, topliji nego inače. *To se more i klima igraju sa mnom*, pomislila je krenuvši stepenicama uz bok kuće, ka zasebnom ulazu u hodnik što vodi u sobe za izdavanje. *Čari Mediterana zbog kojih turistkinje podležu preplanim nametljivcima. Saberi se, Đurđa.*

Spustilo se več. Još plavo, lenjo je zaogrtao grad mirisnom toplotom, oklevajući da se povuče pred gušćom, noćnom tamom i svežinom s brda.

Kad je sišla, na suprotnom kraju terase ugleдалa je Sergeja kako sedi i razgovara s gazdom i njegovim mladim sinom. On joj mahnu i pozva je nešto glasnije:

„Dođi, sedi s nama. Još je rano da krenemo.”

„Da vam pokažem vrte iza kuće?”, gotovo istovremeno začu se drugi, tihi glas. Iza nje se kao nekom čarolijom obrela Marija. Đurđu najednom obuze utisak kako je ova žena zapravo požurila da je izbavi od nepriličnog mešanja muškog i ženskog sveta nudeći joj bezbedno utočište svog domena.

Izvinila se oboma:

„Hvala, drugi put. Idem malo dole na obalu. Možda kad se vratim”, dodade, ovoga puta samo Mariji, nežno joj dotakavši ruku i nasmešivši se, pa pođe kroz kapiju i niza stepenice, ka moru.

Na obali je bilo svetlije. Kao da je, pored dnevne toplote, kamen zidova, parapeta i popločanog tla upio i nešto svetlosti, koju sad mutno i nemušto isijava budeći u duši posmatrača blagi nespokoj; jer grad se tad, na razmeđu dana i noći, čini

kao da se koleba oko samog svog postojanja. Zračeci nestalnom belinom u nepregledu tamnoplavih nijansi neba, mora i kopna, razliva konture palača, kuća i zvonika, preteći da se svakog časa raspline i, sablasno bled, otplovi u neko drugo vreme.

Izašavši na mulo, Đurđa je okrenula leđa gradu. S mora su je gledala dva mala ostrva. Ostrvo Svetog Đorđa je kamenim bedemom stisnulo tamne čemprese oko crkve. Otočić kao da se zaključao u sebe te nije odavao ništa. Ostrvo na hridi pak zračilo je mirnom lepotom mesta na koje su se stolicima sticale nade bolesnih, ranjenih, od kuće udaljenih, stihijama uhvaćenih, mučenih neizvesnošću i žudnjom da ponovo vide svoje drage i okuse toplinu doma. A oba, i ono osetljivo i ovo rečito, behu nerazlučiva od dubokih voda i visokih planina zaliva, monumentalne katedrale koju je podigla priroda.

Hram Gospe od Škrpjela stolicima je sabirao ljudsku veru i postojano pružao utehu, veštinom svojih neimara savršeno uklopljen u predeo. Izgleda da su svetišta što privlače hodočašća – razmišljala je Đurđa – gotovo uvek smeštena u izuzetnu prirodnu okolinu. Ostroški manastir, Meteori, oni čudesni budistički hramovi u Kini koje su Sergej i ona videli prošle godine... Ovde je, međutim, osećala poseban mir. Uzdahnula je silazeći niz stepenike pristaništa.

Sela je na poslednji stepenik i gledala preko u ostrva. Činilo joj se da na Školju povremeno lebdi nekakva svetlost, nestvarna ružičasta mrlja.

Umočila je prste i pokretala ruku kroz slanu vodu razmišljajući o tome kako sva mora, pa i ova luka, kriju riznicu sopstvenih tajni, svoje elegije.

Nije osećala, ali je znala da želi da se oslobodi svog strašnog tereta. Kad bi mogla da ga izdahne, ispriča kao priču. Neki ljudi veruju da ono što boli treba samo dovoljno često ispričati i da će nastupiti olakšanje. Pitala se da li je to zaista tako, zamišljala kako joj reči silaze sa usana i klize niz vrat i ruke, slivaju se sa nje kao voda.

2
Zvono

Boka Kotorska, Perast, februar 1734.

Na izmaku jutra u zaliv je kroz Verige uplovio vašel. Lađa je sekla umereno ustalasanu površinu moreuza kao da je ne nosi maestral, koji je toga dana zaduavao ranije nego što je uobičajeno, već kao da je vodi ruka neke sile, blaga ali neumoljiva ruka sudbine, vere, nade. Brod se tako i zvao – *Speranca**. Vanredno bogato opremljen, s merom i ukusom ukrašen, ne bi se postideo ni u društvu najgizdavijih vašela i fregaduna ne samo mletačkih već i drugih svetskih luka.

* Ital. nada.

Spreda je savijen kljunasti pramac nosio okrunjenog lava, a na krmi, pored istog takvog lava s krunom, i grb Mletačke Republike. Na bokovima su mu se staloženo tamneli poveći topovi, sa obe strane po tri. No to ne beše dosta: gordu pojavu lađe naglasilo je još po tri manja komada artiljerije na kasaru, uzdignutom podu krme. Uz prostranu palubu i široki prostor ispod krme, vašel je imao i tri jarbola što su nosili snasti i jedra najbolje nizozemske izrade. Da lađa broji već povelik broj godina videlo se samo po gdekojem ožiljku na koritu koje su joj nanelle gusarske fuste i feluke. Ali sa obale se to nije moglo primetiti. Radoznale oči s kopna videle su samo obris širokog trupa i jedra među kojima se izdvajalo jedno neobično rumene boje svaćuća, koje je dostojanstvenom plovilu pridavalo nekakav čudnovat, ekscentričan izgled odmetnika od svoje vrste. To malo trouglasto jedro nad pramcem kao da je upozoravalo posmatrača da je pred njim nešto lepo i opasno, što prevazilazi granice očekivanja.

Vašel je, dakle, prošao kroz tesnac i nespudano klizio ka gradu što se beleo tačno naspram njega. Najednom, jedrenjak zadrhta kao da se koleba, i plaho skrenu levo, ka malim ostrvima. Sad su ga one ljubopitljive oči s kopna mogle videti i s boka, masivnog ali graciozno duguljastog. Videle su i zastavu s krilatim lavom na glavnoj katarki, a uz nju još dva duga dvokraka stega – jedan tamne boje, a drugi beo, s krstom u krugu. Oštro oko koje bi se valjano napregnulo od Ilijinog brda moglo je videti i sitne prilike mornara što kao uskomešani mravi posluju na palubi i katarkama. Nisu, međutim, mogle spaziti usamljenu priliku na palubi lađe, čoveka što je